

CONSIDERAȚII REFERITOARE LA STATUTUL OCAZIONALISMELOR

CZU: 81'373.43

DOI: <https://doi.org/10.52673/18570461.24.1-72.14>Doctor habilitat în filologie, profesor universitar **Gheorghe POPA**E-mail: gheorghe.popa@usarb.mdORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-9433-1529>

Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți

Doctorandă **Lina CABAC**E-mail: lina.cabac@usarb.mdORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-3463-3717>

Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți

CONSIDERATIONS ON THE STATUS OF NONCE WORDS

Summary. This article reviews various interpretations on the status of nonce words, as well as the similarities and differences between the nonce words and the neologisms. On the basis of existing research in the specialized literature, there is formulated a definition of this speech phenomenon which, although it is placed in the peripheral area of the vocabulary, is an indispensable part of communicative acts.

Keywords: nonce word, neologism, context, lexicalization, denominative function, expressive function.

Rezumat. În articol sunt trecute în revistă diverse puncte de vedere privind statutul ocazionalismelor, precum și asemănările și deosebiriile dintre cuvintele ocazionale și cele neologice. În baza cercetărilor existente în literatura de specialitate, este formulată definiția acestui fenomen de vorbire care, deși se află în zona periferică a vocabularului, constituie o parte indispensabilă a actelor de comunicare.

Cuvinte-cheie: ocazionalism, neologism, context, lexicalizare, funcție denominativă, funcție expresivă.

Împărtășind punctul de vedere conform căruia termenul ce denumește un anumit fenomen de limbă nu trebuie să creeze ambiguități de înțelegere și de interpretare, exprimând, totodată, particularitățile definitorii ale fenomenului denumit, vom menționa că utilizarea unui termen deja existent sau crearea altuia nou trebuie să fie motivată de realitatea glotică desemnată, pentru ca termenul respectiv, la rândul său, să contribuie la elucidarea și profilarea fenomenului de limbă studiat (despre alte detalii în acest sens, a se vedea [1, pp. 58-59]). Altfel zis, folosirea adecvată a termenului pentru desemnarea unui fenomen de limbă este o premisă de succes pentru înțelegerea lui de ansamblu.

În procesul studiului ocazionalismelor am înregistrat un șir întreg de termeni utilizați pentru a denumi unitățile lexicale luate în discuție: *ocazionalism* (S. Berejan, I. Melniciuc, N. Corlăteanu, V. Bărnaru, Gh. Popa, A. Vulpe, M. Onofraș), *cuvânt-hapax*, *invenție ad-hoc* (V. Molea), *inovație lexicală* (I. Druță), *inovație individuală*, *creație individuală a autorului*, *cuvânt efemer*, *efemeridă lexicală* (Th. Hristea, R. Zafiu), *neologism literar*, *neologism stilistic* (I. Manoli, S. Dobrin), *cuvânt-meteor*, *egologism* ș.a. În articolul de față dăm preferință termenului *ocazionalism*,

invocând trei argumente în acest sens: 1) termenul este motivat de faptul că apare cu o anumită „ocazie” și, de cele mai multe ori, odată cu dispariția acestei ocazii, dispăre și unitatea respectivă (punem la îndoială, de exemplu, că peste doi-trei ani cineva își va mai aminti, să zicem, de *prigojinia*, cu excepția, firește, a memoriei istorice); 2) termenul se înscrie pe linia simetriei privind formarea termenilor (baza + sufixul *-ism*); 3) cuvintele ocazionale, ca și celelalte tipuri de cuvinte, pot trece, cu timpul, în alte straturi lexicale (de exemplu, în speranța că nu se va întâmpla niciodată, dar ocazionalismul *moldovenism* – ca doctrină sau, mai înspăimântător, ca regim politic – în virtutea unor împrejurări nefaste, poate căpăta o utilizare generală).

În baza materialului factual analizat, a opiniilor expuse referitoare la fenomenul în discuție și ținând cont de particularitățile acestuia, propunem următoarea definiție de lucru a ocazionalismului: *fapt de vorbire ce se distinge prin originalitate componentială, semantică și expresivă, prin dependență de contextul sociolingvistic și/sau politico-cultural în care a fost creat și prin șanse reduse de a fi inclus în sistemul limbii.*

Ca atare, noțiunea de *ocazionalism* e cunoscută în cercurile lingvistice deja în sec. al XIX-lea, fiind pusă în circulație de lingvistul german H. Paul în anul 1880.

În lingvistica românească, ocazionalismele sunt descrise drept fapte marginale, atestate pe paginile presei și ale operelor literare, fără a li se concretiza specificul. Astfel, în *Vocabularul românesc contemporan*, autorii V. Șerban și I. Evseev includ cuvintele ocazionale în spațiul vocabularului românesc periferic, alături de „cuvintele ce au început să se învechească, precum și cele ieșite din uz sau foarte recente” [2, p. 107]. Delimitând în cadrul vocabularului două grupuri mari de unități lexicale – *esențiale* și *accidentale* – cercetătorii menționați consideră că din categoria celor accidentale fac parte cuvintele „străine strecurate în limbă, cele artificiale, inventate” [2, p. 108], care pot fi schimbate și depind de circumstanțe ocazionale. Totodată, unitățile ocazionale sunt contrapuse „celor care au o mare stabilitate, nefiind legate de circumstanțe ocazionale” [2, p. 108].

În *Dicționarul explicativ uzual al limbii române* găsim o succintă mențiune a termenului *ocazionalism*: „element apărut ocazional într-un sistem (mai ales în limbă)” [3, p. 374]. E o mențiune pe cât de simplistă, pe atât de discutabilă, întrucât nu face barem aluzie la specificul ocazionalismului ca fapt de vorbire. Un punct de vedere mai tranșant îl lansează N. Corlăteanu, care opinează că ocazionalismele sunt „niște neologisme, dar care nu capătă răspândire generală în limbă, ci apar la un moment dat într-un singur text sau o singură dată doar la un singur vorbitor” [4, p. 82], evidențiind caracterul efemer al lor, fără a le circumscrie însă unei categorii lexicale de sine stătătoare.

S. Berejan ia în discuție un aspect al ocazionalismului – cu referire la transferul ocazional de sens între cuvinte. El precizează că ocazionalismele sunt fapte de vorbire, iar „utilizarea lor (a cuvintelor obișnuite – n.a.) cu un sens străin pentru sistemul limbii se bazează, în asemenea cazuri, doar pe o imagine creată ocazional de vorbitori, faptul căpătând uneori o oarecare generalizare restrânsă” [5, p. 35]. Bazându-se pe ideea saussuriană că fenomenele de vorbire care, de regulă, sunt creații individuale și nu trebuie luate în considerare la studiul limbii, S. Berejan sugerează ideea de a face abstracție de la cercetarea acestor fenomene în cadrul sistemului limbii și de a le include în stilistică, căci „stilistica reprezintă tocmai lingvistica ocazionalismelor, inclusiv a celor integrate deja în sistem” [5, p. 35].

În domeniul stilisticii include ocazionalismul și I. Manoli. Astfel, prin ocazionalisme sunt definite „creațiile cu caracter rar, aparținând unui autor și unui context individual”. Considerând a fi insuficientă valoarea semantică a termenului utilizat pentru desemnarea acestui fapt de vorbire într-un text literar sau publicistic, cercetătorul propune termeni echivalenți ce se regăsesc în literatura lingvistică: *creație individuală*, *neo-*

logisme stilistice, *neologisme de autor*, *creații de autor*. În același articol sunt descrise și anumite caracteristici lexicografice specifice fenomenului respectiv: 1) crearea/inventarea pentru „exprimarea unui referent sau sens nou, absolut conotativ, afectiv sau emotiv, expresiv sau imaginar”; 2) dependența de raportul dintre cuvinte și obiecte, expresivitate și afectivitate [6, p. 353]. Ceea ce dorim să menționăm e faptul că în studiile lingvistice românești au fost scoase în evidență caracterul efemer, original, inovațional și chiar creativ al acestor unități lexicale, fiind calificate drept fapte de vorbire.

În lexicologia engleză s-a impus termenul *nonce-word* („cuvânt de ocazie”), care se referă, în general, la cuvintele folosite cu o anumită ocazie. Uneori, în categoria formațiilor ocazionale („nonce-formations”), se specifică în lucrarea *Handbook of Word-Formation*, sunt incluse lexemele irelevante din punct de vedere lingvistic, inovațiile stilistice ciudate, precum și lexemele ce cadrează perfect cu sistemul de formare a cuvintelor, având șanse de a deveni „cuvinte potențiale” [7, p. 363]. Astfel, spre deosebire de lexicologii din spațiul românesc, cei englezi pun în prim-plan oportunitatea creării și utilizării unității lexicale respective. Cercetătorii englezi remarcă, printre altele, cu referire la cuvintele ocazionale, că acestea fiind creații spontane, formate pentru o anumită ocazie, „nu devin o parte a normei”. „Formațiile ocazionale, sunt cuvinte care nu fac parte din lexic nu din cauza proprietăților lor structurale, ci din motiv că sunt strâns dependente de context și nu dau dovadă de utilitate referențială într-un context general”, menționează J. Munat [8, p. 169]. Lesne se poate deduce că lingviștii englezi optează pentru acceptarea în clasa ocazionalismelor atât a lexemelor formate prin încălcarea normelor lexicale, care au o tentă ludică, cât și a creațiilor ce apar în corespundere cu legile canonice de formare a cuvintelor. Trăsătura distinctivă a acestor formațiuni rămâne a fi „noutatea” lor, care este percepută, preponderent, sub aspect psiholingvistic, adică avem de a face cu ceva „nou”, ceva ce este creat în mod activ de către vorbitor.

În cercetările lexicologice din spațiul rus, termenul *ocazionalism* („оказионализм”) este utilizat încă din anii '20 ai secolului trecut [9, pp. 64-73]). Mai multe discuții au fost provocate de problema integrării sau excluderii lexemelor respective în/din categoria neologismelor, cercetătorii pledând, cel mai des, spre o externalizare a acestora din stratul neologic. În sensul dat, un aport substanțial la definirea categoriei lexicale în discuție l-a avut V. Lopatin, care menționează noutatea ocazionalismului ca o trăsătură distinctivă ce-l deosebește de alte clase lexicale (cum ar fi, de exemplu, neologismele). Ocazionalismele, fiind creații ce „deservesc” un anumit context, o situație

specifică, nu pretind la încetățenirea în limbă, iar de aici și concluzia: ocazionalismele sunt cuvintele care nu-și pierd noutatea, sunt percepute ca noi, indiferent de timpul când au fost create [10, p. 65]. Puțin mai târziu, A. Lâkov face o primă tentativă de a defini această categorie lexicală în baza sumei trăsăturilor distinctive pe care le-a identificat în procesul cercetării. Fiind plasat în sfera periferică a vorbirii, cuvântul ocazional, afirmă cercetătorul, este o unitate expresivă a vorbirii, care se caracterizează prin nereproducibilitate, nenormativitate și nominare facultativă [11, p. 36]. În monografia sa, N. Babenko, după ce argumentează oportunitatea folosirii termenului *ocazionalism*, evidențiindu-l din multitudinea de termeni utilizați pentru desemnarea acestei categorii lexicale, concluzionează că formațiile ocazionale sunt cuvinte noi care apar ca unități caracterizante (predicative), pentru care nu este importantă funcția de nominalizare (de identificare), ci funcția creatoare, activă [12, p. 2].

Analizând lucrările lexicologice ale cercetătorilor germani, se poate observa atât utilizarea cuvântului internațional *Okkasionalismus*, cât și a termenilor sinonimici *Einmalbildung* („creație unică”) și *Gelegenheitsbildung* („creație ocazională”). În plus, lexicologia din spațiul germanofon prezintă o gamă largă de studii teoretice privind însuși fenomenul ocazionalității calificat drept o categorie a vorbirii (*parole*). Studiile lingviștilor W. Fleischer, I. Barz, W. Motsch, T. Schippan, H. Elsen, Ch. Wanzeck, V. Jesenšek ș.a. relevă, în special, particularitatea creativă, sporadică și incidentală a ocazionalismelor, dependența lor de context, funcția lor de completare a locurilor vacante din sistemul limbii și, nu în ultimul rând, funcția lor textuală. Se opinează, de asemenea, că ocazionalismele, prin opoziție cu cuvintele uzuale, se prezintă ca „elemente lexicale create *ad-hoc* pentru un context anume și care sunt încorporate în acest context” [13, p. 181]. Nu au fost trecute cu vederea nici aspecte legate de funcțiile textuale și stilistice ale ocazionalismelor etc. [14], de diversitatea terminologică utilizată pentru desemnarea fenomenului respectiv, justificată de perspectivele de abordare (despre alte detalii, a se vedea [15]).

În spațiul francofon nu s-a acordat o atenție prea mare studiului acestor unități lexicale. Cercetătorii francezi J.-F. Sablayrolles, F. Cusin-Berche, L. Guilbert includ, de regulă, creațiile în discuție în categoria neologismelor de lux („néologismes de luxe”), iar în cazul dacă este cunoscut autorul lexemului respectiv – în clasa neologismelor de autor („néologismes d’auteur”), fără a le preciza statutul în clasa cuvintelor neologice.

Întrucât cercetătorii care au abordat, direct sau tangențial, problema ocazionalismelor au fost puși în situația, după cum era și firesc, de a nu evita și pro-

blema neologismelor, ne propunem în continuare să elucidăm unele aspecte referitoare la delimitarea acestor două fenomene. Indiscutabil, nu e tocmai ușor de a stabili o limită între unitățile lexicale noi cu funcție denominativă și creațiile *ad-hoc* cu tentă expresivă. De exemplu, neologismele *agrarianism*, *fotoreactiv*, *angiomicrocineematografie*, *a dezactualiza*, *nanobiologie*, *jogging* etc. îndeplinesc o funcție, preponderent, denominativă, pe când ocazionalismele *fotografoame* (< *fotogra[fi]e* + *foame* „fotografii făcute în perioada 1975–1989, care reprezintă secvențe din viața înfometată a populației din România”), *bolșeviuător* (< *bolșevi[c]* + *a urî* + *-tor* „care urăște bolșevicii”), *biciclozaur* (< *bicicl[etă]* + *[din]ozaur* „biciclist”), *covidiot* (< *Cov[id]* + *idiot* „persoană care nu recunoaște existența pandemiei de Covid”), *decumetriзатор* (< *de-* + *cumetri[al]* + *-iza* + *-tor* „care tinde să se debaraseze de cumetrisism”), *clicktivist* (< *click* + *[ac]tivist* „persoană care susține diverse cauze sociale, prin semnarea de petiții online”), *infobezitate* (< *inf[ormă]ție* + *obezitate* „expunerea la prea multe informații”) etc. se caracterizează printr-o evidentă funcție expresivă.

Subiectul în discuție presupune efectuarea unor distincții la nivel general de limbă și de vorbire. Astfel, neologismele, fiind unități lexicale acceptate de normă și uzul lingvistic, sunt încadrate în sistemul limbii, pe când ocazionalismele, aceste creații, efemere și, de multe ori, considerate „necesare”, vor fi utilizate doar la nivel de vorbire. În acest sens, se cere menționat că factorul temporal joacă un rol important în procesul de acceptare și lexicalizare a semnelor noi. Neologismele își pierd, cu timpul, caracterul de noutate, de inovație, pe când ocazionalismele își păstrează noutatea și ineditul chiar și după apariție pe o perioadă de timp incertă. De exemplu, percepția actuală a ocazionalismelor *a kremliniza* (< *Kremlin* + *-iza* „a introduce un regim strict de obediență puterii de la Kremlin”), *ceaușitate* (< *Ceauș[escu]* + *-itate* „regimul instituit de N. Ceaușescu”), *secerociocanic* (< *secer[ă]* + *ciocan* + *-ic* „referitor la regimul comunist, la trecutul sovietic”) va fi aceeași atâta timp cât vor fi utilizate.

Rezonabilă ni se pare invocarea fenomenului lexicalizării ca modalitate elocventă de a distinge cuvintele ocazionale de cele neologice. Astfel, dacă neologismele, întrucât trec fără probleme bariera procesului de lexicalizare, devin unități instituționalizate ale sistemului limbii, apoi formațiile ocazionale, aflându-se – pentru o perioadă inimaginabilă de timp – în „anticamera” lexicalizării, își vor afla, până la urmă, verdictul, împăcându-se cu gândul că se regăsesc în zona neantului. Cu certitudine, niciun vorbitor de limba română nu pune la îndoială sumbrul viitor al ocazionalismelor *voroschist* (< *Vo[ronin]* + *Roșc[a]* + *-ist* „cu referire la

coaliția dintre Vladimir Voronin și Iurie Roșca”), *lovi-luție* (<*lovi*[tură de stat] + [*revo*]luție „revoluție îmbinată cu o lovitură de stat”), *cotroceantic* (<*Cotroce*[ni] + *antic*) „(persoană) care se află de foarte mult timp în palatul Cotroceni”, *Vodcăroiu* (<*vodcă* + [*Văcă*]roiu „cu referire la Nicolae Văcăroiu, prim-ministru al României în perioada 1992–1996 din partea PDSR”). În paranteză fie spus, de un alt destin pot avea parte (nu dă, Doamne!) ocazionalismele *ruscism* sau *putinism* care încearcă din răspuțeri (cu mare părere de rău!) să se prindă surate cu *fascism*, *nazism*, *leninism*, *comunism* etc. – unități lexicale care, încet-încet, cad în desuetudine (de această dată, cu mare părere de bine!).

Un rol însemnat în delimitarea ocazionalismelor de neologisme îl joacă contextul. Ocazionalismele sunt unități lexicale strâns dependente de contextul apariției și funcționării lor, iar în afara acestui anturaj contextual cuvântul ocazional rămâne, de cele mai dese ori, neînțeles sau echivoc interpretat. De exemplu, în fraza: „Numai așa își vedea înverzită toată republica și depășită performanța de putere apusă a lui Voronin” [16, p. 3], imaginea mentală creată prin utilizarea ocazionalismului semantic *înverzit* nu se referă la semnificația obișnuită „înfrunzit”, „acoperit cu verdeață, iarbă” sau „murdar cu verde”, ci contextual ne sugerează ideea „supus autorității partidului PLDM (a cărui simbol este stejarul verde), condus de Vlad Filat”. Neologismele însă nu sunt unități dependente de context și pot fi folosite în orice situație, în care se face necesară prezența lor. Altfel zis, neologismul poate fi înțeles de vorbitori, făcându-se abstracție de contextul discursului (cu titlu de paranteză, și înțelegerea lexicului neologic necesită anumite cunoștințe extralingvistice sau, cel puțin, o consultare a dicționarului).

Unii cercetători, pronunțându-se pe marginea problemei în discuție, au scos în prim-plan funcția de „formare și, respectiv, de recunoaștere a unei noțiuni”. În acest sens, se afirmă că orice cuvânt format exprimă o „noțiune integrală” care îi este nouă și are o funcție categorială. Vom menționa că proprietatea de a „exprima o noțiune unitară” este caracteristică nu doar unităților lexicale uzuale și neologice, ci și ocazionalismelor. Pornind de la această realitate, se presupune că există situații când vorbitorul simte nevoia de a denumi un fapt extralingvistic și nu de a-l descrie, astfel făcând apel la anumite creații *ad-hoc*, pe moment. De exemplu, pentru a exprima concis ideea de „a se comporta ca un nazist, care salută cu mâna întinsă ridicată în sus”, autorul a creat cuvântul ocazional *a nazi*, pe care l-a inserat iscusit în contextul: „Noi *nazim*, nu gândim! salută el cu mâna întinsă. Din păcate, mâna aia nu spunea nicio poveste, deci nu primi pomană” [17, p. 13]. Cercetătorii invocă, printre altele, că decisiv pentru de-

semnarea lexemului nou creat în categoria ocazionalismelor sau în cea a neologismelor este gradul de importanță a faptului denumit în cadrul discursului. Cu cât situația extralingvistică prezintă o importanță majoră pentru structura discursului, cu atât mai mare este probabilitatea ca lexemul folosit pentru a o denumi să fie acceptat și integrat în vocabular. Astfel, în felul acesta, se ajunge la o viziune pragmatică asupra problematicei în cauză, cercetătorii propunând a concepe formarea și utilizarea creațiilor noi drept acte ilocutive, prin care „vorbitorul îl îndeamnă pe ascultător să identifice un fragment al realității drept o noțiune integrală în raport cu o categorizare anumită” [14, p. 30]. Prin aceasta, autoarea vrea să ne sugereze că vorbitorul exprimă, prin cuvântul nou creat, faptul că el percepe (fie și numai la un moment dat) obiectul, fenomenul etc. drept o unitate integrală. De aici și concluzia: în cazul identificării acestei unități din perspectivă textuală, situativă și subiectivă, vorbim despre ocazionalism, iar în cazul identificării ei din perspectivă intersubiectivă, se va considera că avem de a face cu un neologism [14, p. 30]. De exemplu, ocazionalismul *foieaje* relevă o percepție individuală a realității de către autor în contextul: „M-am nimerit zilele trecute pe Fashion TV și am văzut o colecție de perdele foarte scumpe, cred, prezentate de niște manechine care se îmbrăcaseră cu ele. [...] Mă gândesc că dincolo de faptul că poate *foieajele* alea nu erau chiar perdele, ci țoale, ar trebui să existe totuși o limită a prezentării de chestii cu ajutorul unor femei mișto, semidezbrăcate”. În continuare, autorul se vede nevoit să-și explice percepția, pentru ca cititorul să înțeleagă și el situația extralingvistică descrisă: „Deși, la o adică, nu văd de ce nu s-ar putea ca un mare creator de drujbe să nu-și facă o lansare a unei linii noi de produse cu ajutorul unor gagici goale, care defilează pe un podium, ambalând la blană utilajele” [18, p. 10]. De altă natură este însă percepția neologismelor. De exemplu, motivarea intersubiectivă a cuvântului *kominternist* îl plasează în categoria neologismelor, deoarece, fiind motivat de realitatea existentă și deci percepută și cunoscută de utilizatorii limbii, desemnează o situație extralingvistică reală pentru care a fost creat termenul în cauză: „membru al Kominternului” (Internaționala Comunistă, cunoscută și ca Internaționala a III-a, organizație internațională comunistă fondată în 1919 de Lenin și de Partidul Comunist Rus).

Între ocazionalisme și neologisme există deosebiri și sub aspect stilistic și morfologic.

Ocazionalismele, în general, sunt unități lexicale expresive din punct de vedere stilistic, și anume această expresivitate reprezintă particularitatea lor inerentă, care epatează ascultătorul/cititorul. Lexicul neologic este oarecum neutru din punct de vedere

stilistic, deci nu conține nuanțe conotative evidente. Din acest motiv, putem afirma că neologismele au un caracter denominativ, deoarece au fost create cu scopul de a denumi o realie extralingvistică, iar ocazionalismele sunt unități lexicale predicative, care vin să caracterizeze și să precizeze fenomenul extralingval la care se referă. Din punct de vedere morfologic (al formării cuvintelor), neologismele sunt create după modele lexicale productive, fără abatere de la normele lingvistice în vigoare. Specificul ocazionalismelor, deseori, constă anume în crearea lor cu abatere de la normă. Deși ambele categorii lexicale scot în evidență potențialul creator/productiv al sistemului limbii, neologismele reușesc să completeze „locurile vacante” din cadrul sistemului, iar ocazionalismele au menirea de a confirma existența acestor „locuri vacante” și de a „propune” modele pentru completarea lor. Pentru exemplificare putem aduce aici termenii introduși relativ recent în domeniul geologiei: *kurnakovit* (specie de mineral, de la numele savantului *Kurnakov*), *landauit* (specie de mineral, de la numele savantului *Landau*), *lomonosovit* (specie de mineral, de la numele savantului *Lomonosov*), *mendelevit* (specie de mineral, de la numele savantului *Mendeleev*) etc., care au completat lacuna terminologică cauzată de lipsa denumirii pentru mineralele descoperite. Ocazionalismul *netransverberabil* format prin contaminare (<verb + *transferabil*) și derivare (<*ne* + *transverberabil*) descoperă locul vacant din vocabular pentru expresia „care nu poate fi redat printr-un verb”: „Sau măcar sub inspirația lor, cât Dionisie Pseudo-Areopagitul și Dan Coridaleu, făcându-și din verbul magistral o egidă, ca a Minervei, *netransverberabilă*” [19, p. 179]. Un alt exemplu grăitor în acest sens ar fi ocazionalismul *țărișoriceii*, care în contextul „Până la urmă, trezindu-se, această opinie publică va trebui să realizeze că, în timpul cât ea a adormit, în R. Moldova s-au întâmplat multe lucruri tragice, cel mai tragic fiind că ea, «țărișoricea» noastră, a rămas de căruța istoriei din pricina «țărișoriceilor» care formează «clasa ei politică»” [20], desemnează „politicienii care rod ca șoarecii din bugetul Moldovei”, relevând lacuna glotică condiționată de existența fenomenului politic în cauză.

Putem vorbi, așadar, despre un proces clar de ocazionalizare, prin care înțelegem realizarea în vorbire a posibilităților existente în sistemul limbii, care deviază de la tradiția și norma limbii, realizându-se la toate nivelele limbii: morfologic, lexico-semantic, sintactic, fonetic. Indiscutabil, ocazionalizarea se opune uzualului, fără a se transforma într-un proces haotic, incontrollabil. Ba dimpotrivă, analizând cuvintele ocazionale, observăm trei tendințe de bază:

- ocazionalismele sunt create în baza inventarului lingval existent prin deviere intenționată de la normă – ocazionalizarea este, într-un anumit mod, dictată de situația sistemului limbii la momentul dat și de „conflictul” dintre posibilitățile sistemului limbii și realizarea lor;

- ocazionalismele sunt create din necesitate comunicativă și expresivă – ocazionalizarea este controlată de intenția comunicativă a autorului;

- ocazionalismele sunt indicatori ai schimbărilor în plan sincron și diacronic, deoarece, fiind creații după un model anume, ele sunt productive doar la momentul creării lor (în sincronie), iar testarea productivității unității glotice ocazionale și, eventual, a șanselor lor de trecere în uz este evidentă numai în diacronie (a se vedea și [21, p. 6]).

Totodată, vom accentua că unele ocazionalisme, în anumite condiții, sunt acceptate de norma limbii, fiind trecute ca fapte de limbă în categoria neologismelor. Condiția *sine qua non* pentru acest transfer o constituie reproductibilitatea cuvântului în contexte diferite. Altfel spus, din moment ce ocazionalismul devine un semn, mai mult sau mai puțin standard pentru o categorie semantică anumită, începe procesul „infiltrării” acestei unități lexicale în sistemul limbii, al delimitării stricte a aspectelor sincronice și diacronice ale sale. Pentru exemplificare invocăm aici următoarele unități glotice recent atestate: *biomoleculă* „moleculă produsă de un organism viu, esențială pentru anumite procese biologice”, *a nebuliza* „a transforma o substanță lichidă în particule de dimensiuni foarte mici, la rece”, *multicriterial* „care cuprinde mai multe criterii”, *oncovirus* „virus care poate cauza cancer”, *nanobiologie* „biologia studiată la nivelul elementelor de ordinul nanometrilor” etc. Eventuala lor pătrundere în inventarul limbii se datorează procesului de lexicalizare prin care trec la momentul actual, precum și necesității de denumire impuse de realitatea socială, tehnologică, științifică, politică etc.

Sintetizând cele spuse, vom sublinia faptul că, deși ocazionalismele fac parte dintr-un lexic cu tentă neologică, e necesar de a face distincție între aceste grupuri glotice. Neologismele, fiind elemente al căror proces de lexicalizare s-a definitivat, sunt deja o parte componentă a sistemului limbii, exercitând preponderent o funcție denominativă, iar ocazionalismele formate pentru o „ocazie” au în context un rol expresiv, afectiv, păstrându-și și ele anumite șanse de a părași, în anumite condiții, planul vorbirii și de a deveni parte componentă a sistemului. În orice caz, procesele de uzualizare și lexicalizare a cuvintelor ocazionale și neologice pot fi analizate numai în diacronie, deși atât ocazionalismele, cât și neologismele sunt fenomene

lexicale existente sincronice. În acest sens, lexicul ocazional este strâns legat de contextul utilizării sau de autorul lui, fiind practic posibil de a data perioada apariției sale, pe când lexicul neologic include asemenea unități lexicale, a căror noutate este sesizată pe o perioadă anumită de timp de majoritatea utilizatorilor limbii. Utilizarea primară și intenția comunicativă a inovației lexicale rămâne mereu la discreția utilizatorului, pe când referitor la uzualizarea și lexicalizarea acesteia decide, în mod inevitabil, comunitatea glotică.

BIBLIOGRAFIE

1. Popa, Gh. Locuțiunile în sistemul unităților nominative ale limbii române. Chișinău: Î. E. P. Știința, 2007. 228 p.
2. Șerban, V., Evseev, I. Vocabularul românesc contemporan. Schiță de sistem. Timișoara: Facla, 1978. 299 p.
3. DEULR = Berejan, S. (coord.). Dicționarul explicativ uzual al limbii române. Chișinău: Litera, 1999. 637 p.
4. Corlăteanu, N. Încadrarea lingvistică în realitățile europene. Chișinău: Editura A.S.E.M., 2001. 175 p.
5. Berejan, S. Echivalarea semantică în vorbire a elementelor lexicale din limbă prin ocazionalisme. În: Revistă de lingvistică și știință literară. Chișinău: Institutul de Filologie al A.Ș.M., 2001, nr. 1-6, 34-36.
6. Manoli, I. Dictionnaire des termes littéraires. Étymologie. Définition. Exemplification. Théorie. Chișinău: Editura ULIM, 2017. 630 p.
7. Štekauer, P., Lieber, R. Handbook of Word-Formation. Dordrecht: Springer, 2005. 477 p.
8. Munat, J. Lexical Creativity, Texts and Contexts. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 2007. 313 p.
9. Okkazional'nye slova i leksikografiya. Voprosy yazykoznaniya. Moskva. Izdatel'stvo Akademii Nauk SSSR, 1957, nr. 4, 64-73.
10. Lopatin, V.V. Rozhdenie slova. Neologizmy i okkazional'nye obrazovaniya. Moskva: Nauka, 1973. 152 p.
11. Lykov, A.G. Sovremennaya russkaya leksikologiya (russkoe okkazional'noe slovo). Moskva: Vysshaya Shkola, 1976. 199 p.
12. Babenko, N.G. Okkazional'noe slovo v khudozhes'vennom tekhte. Strukturno-semanticheskiy analiz: uchebnoe posobie. Kaliningrad: KGU, 1997. 84 p.
13. Barz, I., Hammer, K., Poethe, H., Schröder, M. Wortbildung – praktisch und integrativ: Ein Arbeitsbuch. Frankfurt am Main: Peter Lang Verlag, 2002.
14. Christofidou, A. Okkasionismen in poetischen Texten: Eine Fallstudie am Werk von O. Elytis. Tübingen: Gunter Narr Verlag, 1994. 157 p.
15. Jesenšek, V. Okkasionismen. Ein Beitrag zur Lexikologie des Deutschen. Maribor: Slowenischer Deutschlehrerverband, 1993, 198 p.
16. Literatura și Arta, Săptămânal al Uniunii Scriitorilor din Moldova, Chișinău, nr. 51-52, 21.12.2021, p. 3.
17. Cațavencii, Săptămânal de satiră din România, București, nr. 35, 07.09.2022, p. 13.
18. Academia Cațavencu, Săptămânal de satiră și investigație din România, București, nr. 23, 09.06.2010, p. 10.
19. Pițu, L. Temele deocheate ale timpului nostru. București: Paralela 45, 2002. 288 p.
20. Timpul, Unicul cotidian național, Chișinău, 18.11.2014, [online] <https://timpul.md/articol/somnul-opinii-publice-66011.html> (consultat: 14.02.2018).
21. Cerula, V. Problematika okkazional'nogo slova. In: Jazyk a kultura, Ročník 1, číslo 4/2010, [online] <https://www.ff.unipo.sk/jak/cislo4.html> (consultat 24.03.2014).

Dumitru Peicev. *Mihail Greucă cu Van Gog, întâlnire imaginară*. 2000, u. c., 81 × 102 cm (fondurile MNAM).